

Propolislak en muziekinstrumenten

Bob den Held

In het blad *De Bouwbrief* van de werkgroep bouwerscontact van de vereniging Huismuziek kwam ik een aardig stukje tegen over het maken van een propolislak voor muziekinstrumenten. In deze lak wordt naast propolis ook schellak en spiritus gebruikt.

Propolis

Herkomst: propolis is een plantaardige hars, afkomstig van knoppen van onder andere berken, elzen en populieren. Bijen verzamelen deze hars en smeren dit in naden en kieren van de kast, bij de vliegopening en de raten. Propolis is bij kamertemperatuur kleverig. De ruwe propolis is daarom verontreinigd met stof, stuifmeel, restjes was, honing enz. Propolis bestaat niet uit één soort hars maar bevat vele componenten. Een aantal van deze componenten is schimmel- en bacteriewerend. Het hoofdbestanddeel bestaat uit flavonoiden. Dat zijn organische ringverbindingen met een uitgesproken geur en kleur. In het geval van propolis goudgeel. Verder komen er allerlei alcoholen in voor. Vanwege zijn desinfecterende werking wordt propolis ook gebruikt in hoestpastilles, gorgeldranken en als tinctuur op wondjes.

Tinctuur

Zelf maak ik deze tinctuur door kleine stukjes propolis op te lossen in ethylalcohol, na enkele dagen nog eens roeren of schudden en weer laten bezinken. Zet de vloeistof in de koelkast zodat bij verder bewerking de alcohol niet te snel verdampt. Hierna de vloeistof door een koffiefilter met papieren zakje gieten en de tinctuur is klaar. Ethylalcohol is in elke apotheek te koop. Het is vrij duur. Vraag een bruin druppelflesje en gebruik dit later om er de tinctuur in te bewaren, ook bij voorkeur in de koelkast.

Honingslinger

Om lak te maken kunnen we de veel goedkopere spiritus gebruiken. Deze lak gebruik ik al vele jaren om mijn bijenkasten van binnen te schilderen. De bijen nemen zo'n kast graag in gebruik. Ook de metalen delen zoals afstandsrepen van aluminium of verzinkt ijzer blijven mooi en de koninginroosters oxideren niet. Mijn indertijd duur gekochte slinger bleek niet zo roestvrij te zijn als er op stond. Een aantal delen waren verzinkt en niet van RVS. Als er maar even honing op

bleef zitten kreeg deze een vieze metaalachtige smaak. Na lakken met propolislak was dit over!

Viool-lak

Wilt u een stevige fraaie lak van natuurlijke grondstoffen, om bijvoorbeeld zelfgemaakte muziekinstrumenten of houten kinderspeelgoed mee te lakken, lees dan het volgende eens aandachtig door. Het is een gedeelte uit een verslag van de Open dag voor vioolbouwers en geschreven door Piet Overduin, in *De Bouwbrief* 86 van de vereniging Huismuziek en is overgenomen met toestemming van de schrijver en de redactie (p/a bureau Loam, Keizerstraat 3, 3512 EA Utrecht). Regelmatig worden imkers benaderd om propolis voor dit type lak te leveren. Ook de beroemde vioolbouwer Antonio Stradivari (1644-1737) deed dat en paste deze lak op zijn violen toe! Het gebruik van propolis in vioollak:

- de hars is thermoplastisch en geeft daardoor de nodige elasticiteit aan de lak
- de geelbruine kleur is erg mooi en zeer intens
- propolis stabiliseert gefixeerde kraplak; hierdoor krijg je een mooie robijnrode kleur
- propolis in natuurlijke toestand is onbruikbaar in olielak omdat de lak dan niet wil drogen.

Zuivering

Er wordt uitgegaan van ruwe propolis. Sommige imkers verkopen ruwe of half-gezuiverde propolis. Om honing en was te verwijderen kan de propolis opgekookt worden in water. Propolis zelf is onoplosbaar in water. Tijdens het koken goed doorroeren, zodat alle was en honing uit de taaie prut kan trekken. Dit opkoken minstens driemaal herhalen en indien nodig vaker totdat er geen was meer aan de oppervlakte komt drijven. Wasverontreiniging is er de oorzaak van dat de lak troebel blijft en nooit goed hard wordt. Tijdens het opkoken verdwijnen ook de vluchtige alcoholen waardoor de hars minder thermoplastisch en dus steviger wordt.

Oplossen

Na het koken kan de hars opgelost worden in alcohol. Na het oplossen kunnen er twee wegen bewandeld worden om alle resterende verontreinigingen kwijt te raken: a) laten bezinken of b) filtreren. Ik heb zelf steeds gefiltreerd omdat dat sneller gaat. Het filtreren begint met een grove theezeef gevolgd door een

fijnere. Vervolgens kaasdoek, katoen en tenslotte een koffiefilter. De uiteindelijke opbrengst aan propolis is 40-60 % van het oorspronkelijke gewicht. De hars is bij kamertemperatuur ongeveer zo taai als pek. Eventueel kan de hars harder gemaakt worden door deze 'au bain marie' te verwarmen tot ze de juiste hardheid bezit. De hars wordt dan zo hard dat ze bij kamertemperatuur vast is en bij buigen breekt in plaats van 'buigt'. Als de hars aan andere harsen zoals schellak wordt toegevoegd is dat verder harden niet nodig en zelfs niet aan te raden omdat de uiteindelijke lak dan te snel splintert.

Spirituslak op basis van propolis

Na uitgebreid experimenteren met diverse harsen zoals Sandarac, Venetiaanse terpentijn in vloeibare vorm en in vaste vorm, schellak en Elimi bleek dat een

combinatie van schellak en propolis een goed smeerbare en snel drogende spirituslak geeft. Schellak (schel = schil) is ook van natuurlijke oorsprong. Het is een harsachtige stof die ontstaat op bepaalde bomen, onder andere de vijgeboom na een steek door de lakschildluis. Venetiaanse terpentijn en propolis vormen een combinatie waarbij de lak gemakkelijk op hoopjes geveegd wordt. De eerdere laklagen worden zo snel opgelost dat netjes lakken vrijwel onmogelijk wordt. Sandarac bleek de lak vrij brokkelig te maken en de smeerbaarheid van de lak niet ten goede te komen. Uiteindelijk bleek de combinatie schellak/propolis in een verhouding 60/40 een goed smeerbare lak op te leveren die bovendien niet al te kwetsbaar is. Voor het kleuren van de lak kunnen alle in alcohol oplosbare kleurstoffen of gekleurde harsen gebruikt worden.

bijen

FOTO VAN DE MAAND

Bijenstal van Hedwig van Valen te Hilvarenbeek